

Обласна універсальна наукова бібліотека

Науково-
методичний
відділ

*120-річчю від дня
народження присвячується*

Лесь Курбас: ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ

Методично-бібліографічні поради

Тернопіль – 2007

Методично-бібліографічні рекомендації розраховані на бібліотечних працівників ЦБС області. Видання також може бути корисним широкому колу читачів, яким не байдужий життєвий і творчий шлях майстра сцени: педагогам,

режисерам, театральним діячам, мистецтвознавцям, а також студентам, які викладають, вивчають, досліджують історію театру.

Підготувала:	Л.М.Козачок, методист НМВ	провідний
Редактор:	Г.Й. Жовтко	
Комп'ютерний набір і верстка:	Л.М.Козачок, методист НМВ	провідний
Відповідальний за випуск:	В.І.Вітенко, директор ОУНБ	

Митець той, що у відчуженні творчому
сильніший від існуючих категорій.

Мистецтво – це та площа, на котрій
вершиться об'єднання всіх нас: говорять до
себе людські глибини, дійсне наше „я”,
безвипадковість і різноманітність
індивідуальностей життєвих.

Лесь Курбас („Режисерський щоденник”)

2007 рік - рік двох знакових дат для постаті Леся Курбаса: 120 років від дня його народження та 70 років від моменту пострілу в його скроню в жовтні 1937... Курбас - планета в театральній галактиці. Цілий космос, який ще тільки маємо відкрити.

В історії культури кожного народу існує кілька видатних осіб, на які зорієнтовано весь культурологічний простір. Вони або найповніше відбивають потреби й проблеми свого часу, або випереджають його. Для української культури XXI століття такою постаттю є Лесь Курбас – режисер, актор, театральний діяч, представник українського модерну, що повною мірою розділив трагічну долю свого покоління.

Він подарував світовій художній культурі оригінальну та самобутню режисерську систему, що увійшла в історію світового театру як система Курбаса.

У народі кажуть: „Людина безсмертна своїми добрими справами на землі тоді, якщо про неї згадують добрим словом і з вдячністю”. А саме так маємо згадати відомого в 20-30-х роках нашого славетного театального діяча Леся Степановича Курбаса. Про нього написано багато, особливо спогадів про його творчість. Однак, думаємо, що наблизитися до розгадки таланту цього неперевершеного митця можна тільки за умови глибокого вивчення його життєвого шляху та творчої спадщини. Якщо говорити про образ світу режисера, то значною мірою він формувався десь у роки дитинства, згодом досягнувши творчої майстерності, майже всеохоплюючої ідентичності з національним образом світу, який притаманний українському народові.

Кожен етап творчої діяльності Леся Курбаса потребує поглибленого й детального вивчення. Ми живемо в царстві одвічних запитань. Їх ставлять нам не тільки живі, а й ті, хто давно пішов від нас, не одержавши відповіді від життя. Тому кожна трагедійна доля рано чи пізно знаходить свій канал, яким дає відповіді на ті запити нам, сьогоднішнім.

Перегорнемо сьогодні ще раз сторінки книги життя

Леся Степановича Курбаса.

25 лютого 1887 року - народився в м. Самборі, що на Львівщині, у родині мандрівних акторів Львівського театру товариства „Бесіда” С. Яновича (справжнє - Курбас) та В. Яновичевої. Дитячі та юнацькі роки пройшли в селі Старий Скалат Підволочиського району на Тернопільщині.

1907 р. - закінчив Тернопільську українську гімназію.

1907-1911 рр. - навчався на факультеті германістики Віденського та Львівського університетів, на драматичному відділі Віденської драматичної академії, вивчав театральне мистецтво в німецького актора Й. Кайнца. А для чого Певний час захоплювався моралістикою Л. Толстого. Вабили тибетська медицина та давньоіндуські „Веди”. Але потаємним був театр.

Юність Курбаса збіглася з бурхливим часом доби модерну.

Згубна спокуса театральних ілюзій жила у його серці разом із неминучим протверезінням розуму, доволі скептичного, щоб жити самою надією. Усе це заводило від життя до книжки, від реальної матерії світу до духовного скиту.

1909-1910 рр. - розпочав свою артистичну діяльність як актор і режисер.

1912 р. - співпрацював із Г. Хоткевичем у гуцульському театрі „Верховина”.

1913-1914 рр. - провідний актор Львівського театру „Бесіда”.

1915-1916 рр. - організатор першого стаціонарного театру в Тернополі „Тернопільські театральні вечори”, які вписали значиму сторінку в історію не тільки Поділля, але й України.

У вирі Першої світової крізь грім канонади пролунав молодий голос Леся Курбаса. З вуст високого молодого актора він лягав як цілющий бальзам на зболені душі січового стрілецтва, провінційних гімназистів, літніх міщан, що прийшли 1915 року на першу виставу „Тернопільських театральних вечорів”. Той голос утверджував силу людського життя, вселяв віру в кращу долю українців. Той голос згодом

БЭС. — 3-е изд. — М., 1973. — Т. 14. — С. 23.

Курбас Лесь // УРЕ. — 2-е вид. — К., 1981. — Т.6. — С. 22.

Курбас Лесь // Митці України: Енцикл. довідник. — К., 1992. — С. 344.

Курбас Лесь // Енциклопедія українознавства. — Львів, 1994. — Т. 4. — С. 1238–1239.

Курбас Лесь // Мистецтво України: Біогр. довідник. — К., 1997. — С. 347.

Р. Б. Курбас Александр Степанович // Театральная энциклопедия. — 1964. — Т. 3. — С. 337–338.

Лабінський М. Курбас Лесь (Олександр) Степанович // УЛЕ. — К., 1995. — Т. 3. — С. 108–109; фотогр.

Курбас Лесь (Олександр) Степанович // Шевченківський словник. — К., 1976. — Т. 1. — С. 336–337; портр.

***

Лесь Курбас: Указатель литературы за 1957–1987 гг. / Мин-во культуры УССР; ХГМБК. — Харьков, 1988. — 31 с.

Старому Скалаті] // Укр. театр. — 1987. — №4. — С. 27–29.

Засвітилася зоря...: [У Старому Скалаті Підволоч. р-ну відкрито десять років тому музей-садибу Л. Курбаса] // Свобода. — 1997. — 20 лют. — (Музей-садиба митця).

Корнієнко Н. Центр Леся Курбаса: [Створений в Києві] // Слово і час. — 1999. — №4–5. — С. 100–101.

Кушнірук З. Ще одна меморіальна дошка: [Встановлена на честь славетних майстрів сцени Л. Курбаса і М. Бенцалю на будинку обласної філармонії, у якому в 1915–1917 роках діяв український театр «Тернопільські театральні вечори»] // Вільне життя. — 1991. — 5 листоп.

Лавренюк В. П'ять кімнат і увесь світ: Про музей-садибу Л. Курбаса у Старому Скалаті // Вільне життя. — 1988. — 24 лип.

Шпікула М. Старий Скалат ушанував Леся Курбаса // Гомін волі. — 1998. — 7 берез.

***

Курбас мандрував Англією та Австрією. Посмертно: [Виставка, присвячена Лесю Курбасу, оформлена в музеї театального мистецтва в м. Києві] // Україна молода. — 1998. — 27 січ.

Лесь Курбас у Відні: [Симпозіум і виставка, приурочені видатному укр. режисерові] // Artline. — 1998. — №1. — С. 20.

Мельник В. З історії конкурсів ім. Л. Курбаса «Тернопільські театральні вечори» // Русалка Дністрова. — 1998. — №8 (квіт.).

Пам'ятає Відень Леся Курбаса: [У центрі столиці Австрії відкрито меморіальну дошку Л. Курбасу] // Голос України. — 1998. — 14 листоп.

Скалій Р. Вшанування Леся Курбаса // Літ. Україна. — 1987. — 5 берез.

Скуратівський В. Трагічно-захоплююча ретроспекція: [Про книгу Н. Корнієнко «Лесь Курбас: Репетиція майбутнього»] // Кіно. Театр. — 1998. — №6. — С. 34.

***

Корниєнко Н. Н. Курбас Лесь (Александр Степанович) //

продовжувався, проривався через різні перепони, коли все робилося для того, щоб знищити живе наше слово. За півроку режисер поставив 10 драматичних вистав і дві опери.

По-різному складалося театральне життя в області. На зміну мандрівним групам встановлювалися професійні колективи з осідками в Тернополі, Чорткові, згодом мережа розширилася до 16 самодіяльних театрів, зокрема в Копичинцях, Озерній, Бучачі, Заліщиках, Кременці.

У Києві дебютував у театрі М. Садовського в ролі Збігнева в „Мазепі” Ю. Словацького та Хлестакова в „Ревізорі” М. Гоголя.

16 травня 1916 р. - Лесь Курбас із групою ентузіастів створюють „Молодий театр” - „товариство на вірі”, з якого „пішли і єсть і березильці, і франківці, і шевченківці...” (О. Вишня).

1916 р. - період духовного розброду, хитань, ситуації війни.

24 вересня 1917 року - відкриття першого сезону „Молодого театру” у приміщенні театру Бергоньє (нині - театр ім. Лесі Українки) п'єсою В. Винниченка „Чорна Пантера і Білий Медвідь”. Лесь Курбас - режисер вистави, а також виступав у головній ролі художника Корнія. Театр проіснував неповних два роки: з весни 1917 р. – до березня-квітня 1919 р.

1920 р. – подальша акторська та режисерська праця в Київському драматичному театрі.

Головна подія українського театру – театр „Березиль”. Своє коріння бере з „Молодого театру”. Лесь Курбас – істинний лідер - мріяв перетворити театр на духовний парламент, на „законодавчий інструмент” нового українського життя. Тому плани його – грандіозні. Він має намір створити театр, який природніше можна назвати Театральною академією або Національним центром театального мистецтва. 35-річний Курбас творив свою державу - Театр - з великим розмахом. „Березиль” народився в березні 1922 року й одержав свою назву від цього місяця. У першому числі журналу „Барикади театру” (1923р.), котрий почав видавати Курбас, було запропоновано своєрідний

епіграф нового колективу. Ним став уривок з твору норвезького поета Б'єрнсона (у перекладі Л. Курбаса):

Я вибираю березіль,
Він ламає все старе,
Пробива новому місце,
Він зчиняє силу шуму,
Він стремить.
Я вибираю березіль,
Тому що він буря,
Тому що він сміх,
Тому що в ньому сила,
Тому що він переворот,
З якого літо родиться.

Курбас творив не просто театр, а Мистецьке об'єднання „Березіль” – МОБ. На тлі великих утопій він демонстрував перевагу практики, метою та реальністю якої було творення й перетворення життя, особистості, мистецтва. Митець говорив: „Для втілення всього задуманого одного життя буде замало”.

Театр Леся Курбаса „Березіль” проіснував неповних дванадцять років – з весни 1922 по осінь 1933 року. Це був найактивніший період життя режисера. За цей час він підготував близько 2-х десятків вистав. Великими мистецькими подіями в Україні були вистави Леся Курбаса на сцені „Молодого театру” і „Березоля”: „У пущі” Лесі Українки, „Горе брехунові” Грільпарцера, „Едіп-цар” Софокла, „Гайдамаки” за Т. Г. Шевченком, „Джамі Хіггінс” за Сінклером, „Макбет” В. Шекспіра, „Маклена Граса”, „Народний Малахій” і „Мина Мазайло” П. Куліша та багато інших. Довкола його театру гуртуються найкращі сили

Черкашин Р. Обраниця Леся Курбаса: [Про В. Чистякову — дружину великого Курбаса, яка стала видатною драматичною актрисою на укр. сцені 20–50-х років] // Березіль. — 1993. — №3–4. — С. 152–156. — (Дослідження. Публікації).

Черкашин Р. Трагічний триумф Курбаса: Із спогадів колишнього березільця // Культура і життя. — 1988. — 6 берез.

Чорній С. Лесь Курбас — артист, філософ // Сучасність. — 1975. — №12. — С. 13–35.

Шерех Ю. Лесь Курбас і Харків // Сучасність. — 1993. — №12. — С. 44–52.

Шиляев В. Когда же все-таки погиб Лесь Курбас? // Правда Украины. — 1997. — 12 апр.

Шудря М. Історія державотворення в іменах: [Курбас Лесь (Олександр Зенон) Степанович] // Укр. культура. — 2000. — №4. — С. 26–27; фотогр.

Шудря М., Лабінський М. Трагедійна доля митця // Україна. — 1991. — №11. — С. 15–17.

Яковичин С. Театр — життя і доля // Колос. — 1997. — 22 лют.

***

Волхонович Ю. Броніслава Ніжинська і Лесь Курбас // Укр. театр. — 1997. — №1. — С. 10–13; іл.

Жицька Т. Л. Курбас і С. Черкасенко // Укр. театр. — 1997. — №6. — С. 20–22.

«...Задивувати світ»: Листи Леся Курбаса до Гната Хоткевича // Соц. культура. — 1987. — №2. — С. 28–31.

Кузякіна Н. Олександр Довженко та Лесь Курбас // Дніпро. — 1994. — №9–10. — С. 38–44.

Чистякова В. Листи-спогади: [Про особисте і творче життя з Л. Курбасом] // Березіль. — 1993. — №3–4. — С. 156–178.

***

Василишин О. Сюди він повернувся назавжди: [Про музей Л. Курбаса] // Гомін волі. — 1997. — 22 лют.

Волицька І. Дім на горі: День у музеї Леся Курбаса: [У

Україні за часів Центральної Ради // Укр. іст. журнал. — 1998. — №3. — С. 26–27.

Петрицька Л. М. Слово про Курбаса // Сіл. вісті. — 1987. — 25 лют.

Рибалко О. Нездійснений план Леся Курбаса // Укр. театр. — 1990. — №5. — С. 21.

Руденко Н. Незабутні дні горінь: Виповнюється 80 років від дня заснування у Києві «Молодого театру» під керівництвом Леся Курбаса // Гомін волі. — 1996. — 25 трав.

Садовська Г. У пошуках Курбаса ХХІ століття // Вільне життя. — 1999. — 2 жовт. — (Тернопільські театральні вечори).

Скалій Р. Енергія таланту // Соц. культура. — 1987. — №2. — С. 28–31.

Скалій Р. Творець і реформатор // Рад. освіта. — 1987. — 27 лют.

Скалій Р. Ще раз про факти і домисли: Деякі міркування про «білі плями» в біографії Леся Курбаса // Культура і життя. — 1989. — 3 верес.

Советов І. «Моя сторінка закінчена. Я сходжу зі сцени...»: [Слово Л. Курбаса, сказане 5 жовт. 1933 р. тим, хто вершив суд над ним] // Україна. — 1988. — №23. — С. 18–19; №24. — С. 18–19.

Спроба спокути провин: [Урочистості з нагоди 110-ї річниці від дня народження Л. Курбаса] // Театральна бесіда. — 1997. — №2. — С. 44.

Сушкевич В. Життя, віддане сцені // Вільне життя. — 1987. — 22 лют.

Танюк Л. Леся Курбас і молодь // Молодь України. — 1987. — 25 лют.

Торконяк Т. Леся Курбас // Вісті Придністров'я. — 1997. — 21 лют.

У пам'яті людській: [100 річчя від дня народження Л. Курбаса] // Ровесник. — 1987. — 24 лют.

У театрі дух його витає: [Про Л. Курбаса, його школу] // Свобода. — 1999. — 6 серп., портр.

Черкашин Р. Ми — березільці: [Спогади] // Культура і життя. — 1996. — 13 берез.

молодого українського авангарду: композитори К. Стеценко, Л. Ревуцький, Я. Степовий, поряд – художні студії Мордкіна та Ніжинської, тут – Верховинець, Леонтович, Кошиць. Поруч – молоді учні Ф. Кричевського та Г. Нарбути. Письменники, поети, науковці. Згодом – відомі світові імена. Цю добу буде названо Відродженням, з подальшим коментарем – „розстріляне”.

1922-1933 рр. – Леся Курбас – перший постановник оперних вистав у Київській муздрамі. Він взагалі був від природи напрочуд музикальною людиною й отримав неабияку музичну освіту. Свої перші режисерські кроки до музики зробив ще під час діяльності в театрі „Тернопільські театральні вечори” (1915-1916 рр.). Саме тут було поставлено такі класичні українські музичні вистави, як „Наталка Полтавка” І. Котляревського, „Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці”, „Циганка Аза” М. Старицького та багато інших, у яких брали участь професіональні співаки, зокрема Філомена Лопатинська, симфонічний оркестр (диригент - Баумвольт) та великий хор, яким диригував сам Курбас. Режисер перших на студії ВУФКУ фільмів „Вендета”, „Макдональд”, „Шведський сірник”.

Працював педагогом у музично-драматичних інститутах Києва (1922-1926) і Харкова (1926-1933).

У 1925 році Курбасу присвоїли звання народного артиста України.

У час високих злетів і задумів митця арештовують.

Соловецька голгофа Леся Курбаса

Трагедія Курбаса–творця не перестане бути трагедією від того, що він сам зробив свій вибір у 1919 році, а в наступні роки не скористався можливістю емігрувати, яка ще певний час існувала.

Курбасові вже давно стелився тернистий шлях, ще відтоді, як скаламучена історія закинула його на київські

гори. Тоді він мав 29 літ і сподівався підняти тогочасну українську сцену до рівня європейських авангардних театрів. У звичайному режисер бачив духовні глибини, а в ляльковому театрі переймався законами історичного буття.

1933 рік був роком головного сталінського „експерименту” – голоду-геноциду в Україні. У пору найвищого розквіту творчих сил Л. Курбаса звільняють із посади художнього керівника та директора театру „Березіль”. Цього ж року він був заарештований у Москві, де ставив виставу „Король Лір” за Шекспіром. Курбасу доповіли, що він стоїть... на чолі Української військової організації (УВО).

1934 рік – засуджений до п’яти років ув’язнення в спецтаборі.

1936-1937 рр. - будучи в’язнем Соловецького табору, ставить вистави: „Весілля Кречинського” О. Сухово-Кобиліна, „Аристократи” М. Погодіна, „Інтервенція” Л. Славіна, „Учень диявола” Б. Шоу.

Курбасові йшов 47-й рік, коли він був заарештований. Через неповні 4 соловецькі роки - 3 листопада 1937 року - він був розстріляний в урочищі Сандормох за 16 км від Медвеж’єгорська (Карелія). Серед 1111 соловецьких в’язнів, страчених там між 27 жовтня та 4 листопада 1937 року, – Микола Зеров, Павло Пилипович, Марко Вороний, Валер’ян Поліщук, Валер’ян Підмогильний, Микола Куліш, Мирослав Ірчан, Михайло Яловий, Оксана Слісаренко, Антон Крушельницькій, Матвій Яворський, Володимир Чехівський...

Реабілітований у 1957 році. Рішенням ЮНЕСКО в 1987 році у світі відзначено 100-річчя від дня народження Курбаса, тоді ж у с. Старому Скалаті Підволочиського району відкрито меморіальну садибу.

2002 рік – у м. Києві відкрито пам’ятник Л. Курбасу (скульптор М. Рапай). У самому ж м. Тернополі іменем Леся Курбаса названі ПК „Березіль” та вулиця.

Сплинуло чимало років від того, як планомірно винищували живі пагони національної культури, як грубий чобіт геноциду розтоптав „Березіль”. Знищили все, щоб не зародилася жива пам’ять, бодай найменша згадка про веснянково-ніжне ймення театру та про його славетного

№. 1–2. — С. 121–130.

Мацкин А. Три зустрічі с Курбасом: Воспоминания // Театр. жизнь. — 1990. — №13. — С. 22–25.

Медведик П. Бібліотека Леся Курбаса: [У Терноп. краєзн. музеї зберігається особиста бібліотека Л. Курбаса] // Тернопіль. — 1995. — №4. — С. 70–72.

Медведик П. Леся Курбас // Тернопіль: Укр. гімназія в Тернополі. 1898–1944. –Тернопіль, 1992. - Дод. №3. — С. 47; портр.

Медведик П. Курбасові весняні вечори // Жовтень. — 1987. — №4. — С. 80–89; іл., фотогр; №5. — С. 81–95.

Медведик П. Організатор і художній керівник «Тернопільських театральних вечорів» // Русалка Дністрова. — 1997. — №4 (квіт.).

Медведик П. Режисер, педагог, театральний діяч // Ровесник. — 1987. — 19 лют.

Медведик П. Сценою покликані // Вільне життя. — 1987. — 18 лют.

Метр театального авангардизму // Голос України. — 1997. — 25 лют.

Мистецтво, що належить світові // Гомін волі. — 1997. — 8 лют. — (До 110-ї річниці від дня народження Леся Курбаса).

На ваш запит...: [Документальне підтвердження про арешт та смерть Л. Курбаса] // Вісник Тернопілля. — 1993. — 26 берез.

Никанорова О. Таємниця урочища Сандармох: [Про страту Л. Курбаса на Соловках] // Урядовий кур’єр. — 1997. — 18 листоп.

Никтева Т., Стародуб А. «...Я принял это молча ...»: О заседании, на котором было принято решение об увольнении Леся Курбаса с должности директора и художественного руководителя театра «Березиль» // Театр. — 1989. — №4. — С. 120–123.

Олещук І. У «Сандормоху» розстріляли Курбаса // Свобода. — 1998. — 12 груд. — (Остання адреса).

Олтаржевська Л. Уперед, до Курбаса // Україна молода. — 2000. — 5 трав.

Осташко Т. З історії літературно-мистецького життя в

Козак Б. Лесь Курбас заповів «Гайдамаків»: [Вистава на сцені театру ім. Марії Заньковецької] // Театральна бесіда. — 1998. — №1(3). — С. 8–10.

Козак Б. «Митець — вільний вияв людини»: Учора минуло 110 років від дня народження видатного українського реформатора сцени Леся Курбаса // Культура і життя. — 1997. — 26 лют., портр.

Корнієнко Н. Актор як метафізична проблема: Лесь Курбас та Йосип Гірняк // Укр. театр. — 1997. — №1. — С. 30–31.

Корнієнко Н. Лесь Курбас: З історії радянської режисури // Сучасність. — 1969. — №8. — С. 71–85.

Корнієнко Н. Центр Курбаса. Право на існування // Укр. театр. — 1995. — №4. — С. 8–10.

Кузякіна Н. Олександр Довженко та Лесь Курбас // Укр. театр. — 1989. — №6. — С. 8–11.

Лабінський М. Контур, степ і доля // Укр. театр. — 1992. — №1. — С. 2–4.

Лабінський М. Перекладацька спадщина Леся Курбаса // Березіль. — 1994. — №11–12. — С. 174–179.

Лабінський М., Шудря М. Справа 3168: (Судові матеріали у справі Л. Курбаса) // Україна. — 1991. — №11–13.

Лабінський М., Шудря М. Справа №103010: (Судові матеріали у справі митця) // Укр. театр. — 1993. — №1. — С. 26–29.

Лабінський М., Шудря М. У крижаній пустелі // Україна. — 1988. — №7. — С. 20–22.

Ларина О. Лесь Курбас у Відні // Артлайн. — 1998. — №1. — С. 20–21.

Лесь Курбас — відомий і невідомий // Час. — 1997. — 6–12 берез.

Луцик С. Неизвестный портрет // Театр. — 1987. — №9. — С. 79–80.

Люба Н. В. Курбас: нове у хроніці голгофи // Гомін волі. — 1997. — 22 лют.

Лягущенко А. Лесь Курбас: Мистецтво художника у дзеркалі двох епох // Укр. театр. — 1996. — №2. — С. 2–3.

Маркаде В. Театр Леся Курбаса // Сучасність. — 1983. —

фундатора та керівника Леся Курбаса. Трагічна насильницька смерть цієї геніальної людини – непоправна втрата для історії національної культури. Проте й понині залишаються „білі плями” у його біографії, деякі сторінки чи не навіки загубилися в сутінках минулого часу. Сьогодні, коли на хвилі відродження український театр шукає нових шляхів, дедалі частіше згадують його „золоту добу”, 20-30 рр., і, зокрема, досвід Л. Курбаса. Режисер вірив у можливість повного злиття акторів і залу і, напевно, це було можливе в його часи, коли ще можна було сказати, що життя – це театр, а люди...

Сьогодні бібліотекарі мають змогу ознайомити читачів із діяльністю творців української нації та будівничими української держави. Готуючись до святкування 120 річниці від дня народження Леся Курбаса, для глибшого ознайомлення читачів із його творчою діяльністю пропонуємо використати різні форми та методи. Зокрема: оформити книжкові та віртуальні виставки, тематичні полиці, підготувати мистецькі подорожі, читацькі конференції, краєзнавчі читання, вечори-спогади, мистецькі клуби, любительські об'єднання, провести місячники вшанування творчої спадщини Л. Курбаса.

Робота в даному напрямку повинна проводитися спільно з громадськістю району, села, міста, культурно-освітніми закладами, товариством „Просвіта”.

У ювілейні дні необхідно стежити за матеріалами в періодичних виданнях, які будуть корисними при організації заходів.

Пропонуємо ряд тем, якими можна скористатися під час підготовки до святкування:

1. Лесь Курбас і шляхи „Березоля”.
2. Лесь Курбас: життя і творчість.
3. Акторська творчість: пошук і надбання.
4. Музичне в театрі Леся Курбаса.
5. Лесь Курбас і Тернопільщина.
6. Сьогодні українського театру і „Березіль”.

7. Спадщина Л. Курбаса очима сучасників.
8. Мистецтво України: відкриття, традиції, пошуки.
9. На музичній хвилі.... „Березиль” (диспут „Курбас і музика”).
10. Дискурс Леся Курбаса на межі тисячоліть.
11. Режисерське мистецтво Леся Курбаса.
12. Людина, яка була театром: Лесь Курбас.
13. Зоря і безсмертя Леся Курбаса.

Пропонуємо розгорнуту книжкову виставку на тему „Митець світової слави”.

Мета виставки – ознайомити користувачів із багатогранною творчістю Леся Курбаса та його театральною діяльністю на Тернопіллі.

Під час оформлення виставки варто використовувати всю наявну літературу та матеріали періодичних видань.

Орієнтовні розділи виставки:

1. Неповторна творча особистість.
2. Лесь Курбас і «Тернопільські театральні вечори».
3. Режисер Лесь Курбас.
4. В орбіті світового театру.

У комплекс заходів пропонуємо включити краєзнавчі читання „Лесь Курбас і Тернопільщина”, які варто провести спільно з краєзнавчим музеєм, народними театральними колективами.

Орієнтовні теми для обговорення:

1. Театральна юність Леся Курбаса.

Дейч О. Людина, яка була театром // Жовтень. — 1982. — №6. — С. 93–101.

Дорфман С. І куля, і сцена на двох одна: [Л. Курбас і С. Міхоелс] // Тиждень. — 1998. — №6 (1 лют.).

Драк А. Сценографи епохи Курбаса // Укр. театр. — 1997. — №1. — С. 14–17; іл.

Драч І. Шана геніальному митцеві // Літ. Україна. — 1987. — 19 лют.

Дубровський В. Він був реформатором театру до Станіславського... // За вільну Україну. — 1995. — 18 берез.

Єфименко Н. Лесь Курбас. Діалог культур // Українське слово. — 1995. — 18 трав.

Жицька Т. Л. Л. Курбас і С. Черкасенко // Укр. театр. — 1997. — №6. — С. 20–21.

Журов Г. «Хочу показати живе життя» // Новини кіноекрана. — 1987. — №3. — С. 2–3.

Запорожець О. Уроки: Спогади про Леся Курбаса // Київ. — 1987. — №2. — С. 141–146.

Заседание коллегии Народного комиссариата просвещения УССР: Об увольнении Леся Курбаса с должности директора и худ. руководителя театра «Березиль» // Театр. — 1989. — №4. — С. 124–143.

Карасінська М. Естетика? Теорія? Політика?: Спільні місця: Про театральну творчість Леона Шіллера та Леся Курбаса: [Доповідь, виголошена на Міжнародній науковій конференції «Польсько-українські стосунки в історії, літературі, культурі. 1890–1990 рр. в інституті польської філології. Познань, 5–8 грудня 1999] // Кіно. Театр. — 2000. — №4. — С. 9–12. — (Сторінки історії).

Кісін В. Кілька необов’язкових штрихів до портретів Леся Курбаса та його учня М. Верхацького // Укр. театр. — 1997. — №1. — С. 2–5.

Клековкін О. Лесь Курбас: система і метод: Полемічні нотатки // Укр. театр. — 1999. — №4. — С. 27–30.

Коваленко О. Зірка і безсмертя Леся Курбаса // Новини Шумщини. — 1997. — 22 лют.

Коваленко О. Перший міжнародний проект центру Леся Курбаса // Укр. театр. — 1997. — №2. — С. 10.

річчя з дня народження // Віднова. — 1987. — №6–7. — С. 132–139.

Водяний Т. Спомин про Леся Курбаса // Тернопіль: Укр. гімназія в Тернополі. 1898–1944. — Тернопіль, 1992. — Дод. №3. — С. 58–60.

Возвращение // Театральная жизнь. — 1987. — №21. — С. 8–9.

Волицька І. Так починався Лесь Курбас // Київ. — 1984. — №1. — С. 153–157.

Волицька І. Театральна юність Леся Курбаса // Час. — 1997. — 27 лют.

Волицька І. Університети Леся Курбаса // Знання та праця. — 1987. — №2. — С. 14–15.

Волицька І. Юність Леся Курбаса // Укр. театр. — 1982. — №3. — С. 23.

Вуйчик О. Кудесник театру // Правда України. — 1987. — 25 февр.

Гайдабура В. В легендах дому жива історія // Укр. театр. — 1997. — №1. — С. 26–29; іл.

Гайдабура В. Курбас: Нове у хроніці Голгофи // Укр. театр. — 1994. — №3. — С. 2–6. — (Пам'ять).

Галабутська Г., Бабанська Н. Перший національний театр: [Л. Курбас — член театральної ради] // Укр. театр. — 1998. — №1. — С. 24.

Гладишева А. Майстерність сценічної мови // Укр. театр. — 1987. — №2. — С. 26–28.

Голдовський Б., Смілянська С. Лесь Курбас і театр ляльок // Укр. театр. — 1989. — №3. — С. 19–20.

Голобородько Я. Їх стратили в один день: (Творча дружба М. Куліша та Л. Курбаса) // Літ. Україна. — 1997. — 6 листоп.

Грачова В. М. До історії перших вистав Л. Курбаса в театрі «Березіль» // Дніпро. — 1987. — №2. — С. 24–30.

Гром'як Р. Повернення Леся Курбаса // Вільне життя. — 1987. — 7 лип. — (Штрихи до портрета).

Давидов В. Реформатор // Культура і життя. — 1987. — 8 берез.

Давидов В. Так починався Курбас: Розповіді про майстерність // Вільне життя. — 1987. — 4 лют.

2. Шляхами „Золотого Поділля”: Тернопільщина та Скалатщина.

3. Сьогодні українського театру і „Березіль”.

4. Спадщина Л. Курбаса очима сучасників.

Для більш широкого загалу користувачів рекомендуємо провести мистецький вечір, присвячений 120 річчю від дня народження Л. Курбаса, „Людина, яка була театром: Лесь Курбас”. Програму можна побудувати у формі розповіді, а саме:

1. „І народила Леся...”, або Кілька слів про родовід.

2. Ще одна сторінка з історії театрального життя Тернопільщини.

3. Життя на вівтар Мельпомені.

Аудиторію, для якої проводитиметься цей захід, можуть скласти працівники культури, читачі, які зацікавлені національним мистецтвом, учителі-філологи, історики, краєзнавці, актори аматорських колективів.

Література

Курбас Л. Драма і сцена // Всесвітня література та культура. — 2005. — № 7. — С. 38–39.

Курбас Л. Про символічний театр і театр О. Олеса: [Промова перед виставою 17 листоп. 1917 р.] // Укр. літ. в загальноосвітній школі. — 2004. — № 3. — С. 51–52.

***

Курбас Л. Березіль: Із творчої спадщини / Упорядкув. і прим. М. Г. Лабінського. — К.: Дніпро, 1988. — 518 с.: портр., іл.

Курбас Л. Статті и воспоминания: Литературное наследие / Сост. М. Г. Лабинский, Л. С. Танюк; Вступ. ст. Н. Б. Кузякиной. — М.: Искусство, 1988. — 463 с.

Курбас Л. Шляхи «Березія» і питання фактури // Тернопілля'97: Регіон. річник. — Тернопіль, 1997. — С. 401–402.

***

Бйорнсон Б. Березіль / Пер. Л. Курбаса // Тисячоліття: Поетичний переклад України-Русі. — К., 1995. — С. 402–403.

***

Курбас Л. Про закордонне театральне життя // Всесвіт. — 1987. — №6. — С. 160.

Леся Курбас: Система і Метод // Український театр. — 1998.

— №1. — С. 27–30.

Курбас Л. Театральний лист // Укр. театр. — 1989. — №1. — С. 23–26.

***

Анікін Л. Соловецька голгофа Леся Курбаса // Дзеркало тижня. — 2005. — 19 лют. — С. 21.

Веселка С. Фрески, або крок на нову територію // Український театр. — 2006. - № 6. - С. 12-17.

Гасай Є. Поруч з Лесем Курбасом на Соловках: [Маловідомі штрихи до біографії укр. режисера] // Свобода. — 2004. — 10 лют. — С. 3. — (Долі людські).

Голобородько Я. Національний геніалітет (Курбас, Куліш, Крушельницький) // Слово і час. — 2006. - № 1. - С. 72-84.

Левченко Т. Феномен Леся Курбаса // Культура і життя. — 2002. — 27 берез.

Мазур Н. Перший трагик українського пореволюційного театру: Режисерська майстерність Леся Курбаса 20-х–30-х рр. // Культура і життя. — 2004. — 14 січ. — С. 3.

Масенко Т. Леся Курбас. «Березіль»: [Тв. співдружність

Бобошко Ю. Леся Курбас і «Тернопільські театральні вечори» // Русалка Дністрова. — 1998. — №8 (квіт.).

Бобошко Ю. Майстер // Укр. театр. — 1987. — №1. — С. 18–21.

Бондар Н. Українські письменники на Соловках: (Леся Курбас) // Укр. мова і література. — 1997. — №13. — С. 3–4.

Валаев Р. Леся Курбас на Соловках // Театральная жизнь. — 1989. — №7. — С. 25–27.

Василишин О. «А пам'ятаєш Медобори?...»: До дня народження Леся Курбаса // Вільне життя. — 1992. — 26 лют. — (Рядок з біографії краю).

Василишин О. Він розмовляв із майбутнім: До 111-ї річниці від дня народження Леся Курбаса // Гомін волі. — 1998. — 21 лют.

Василишин О. Довгий шлях визнання // Гомін волі. — 1995. — 22 лют.

Василишин О. «Іде Леся Курбас, а за ним — нова доба ...» // Свобода. — 1997. — 20 лют., портр. — (Майстер сцени).

Василишин О. Леся Курбас — митець нашого часу: [До 112-ї річниці від дня народження] // Гомін волі. — 1999. — 20 лют.

Василишин О. На службі у Мельпомени // Вільне життя. — 1997. — 25 лют.

Василишин О. Син Подільського краю. // Вільне життя. — 2000. — 26 лют. — (Незабутні).

Василишин О. Так згас Прометей: Нове про смерть Леся Курбаса // Збручанська зоря. — 1989. — 2 листоп.

Василишин О. Трагічна доля митця: До 60-річчя з дня смерті Л. Курбаса // Гомін волі. — 1997. — 8 листоп.

Василишин О. «Я вибираю Березіль» // Вільне життя. — 1993. — 23 лют. — (Рядок з біографії краю).

Веселовська Г. Як народжувався Арлекін: Леся Курбас — Київ — «Молодий театр» — 1917–1919 рр. // Укр. театр. — 1997. — №1. — С. 6–9; іл.

Вінд Т. Режисер, актор, драматург, педагог... // Діалог. — 1997. — 8 берез.

Вірний М. Леся Курбас почасти реабілітований: До 100-

Український авангард // Попович М. Нарис історії культури України. — К., 1998. — С. 606–611.

Український драматичний театр: Нариси історії: У 2 т. Т. 1. Дожовтневий період. / Під ред. М. Рильського. — К.: Наук. думка, 1967. — 519 с.

С. 360, 376, 378, 427, 430, 431, 433, 435, 437, 442–455: Про Л. Курбаса.

Цеханський В. Разом із Курбасом: Спогад // Укр. вісник. — 1987. — Вип. 7, 8, 9–10. — С. 199–204.

Чирков Ю. А было все так. — М.: Политиздат, 1991. — 328 с.

С. 95–101: Ссылный театр под руководством Л. Курбаса на Соловках.

***

Шкраб'юк П. Куля Леся Курбаса: Вірш // Тернопілля'97: Регіон. річник. — Тернопіль, 1997. — С. 402.

***

Адаменко Б. Духовні спадкоємці Курбаса // Збручанська зоря. — 1989. — 4 лип.

Андрущук Т. Шлях театру до незалежності // Сучасність. — 1997. — №12. — С. 151.

Бабій М. Неповторна творча особистість // Гомін волі. — 1997. — 22 лют.

Баб'як П. Митець у колі сучасників // Русалка Дністрова. — 1997. — №4 (квіт.).

Бажан М. У світлі Курбаса // Вітчизна. — 1982. — №10. — С. 118–150.

Балаєв Р. Леся Курбас на Соловках // Театральная жизнь. — 1989. — №7. — С. 25–27.

Бандурка І. Він зробив так багато, як ніхто не зробив... // Селянська доля. — 1997. — 1 берез.

Бандурка І. Впав митець із скривавленим серцем... // Вісник Надзбруччя. — 1997. — 28 лют.

Бічуя Н. Десять слів поета: Повість-есе // Жовтень. — 1986. — №6. — С. 13–55.

Бобошко Ю. Духовна спадщина Леся Курбаса // Друг читача. — 1989. — №23. — С.8.

Л. Курбаса і П. Куліша] // Дивослово. — 2003. — № 10. — С. 74–75.

Мелешкіна І. Відомий і невідомий Леся Курбас // Українська газета. — 2002. — 26 верес., фотогр.

Окаринський В. Як Леся Курбас «розігрував Івана Франка»: [Письменницькі проби Л. Курбаса] // Тернопільська газета. — 2004. — 7–13 квіт. — С. 10; фотогр.

Скалій Р. Леся Курбас. Хресний шлях: Соловки, Сандормох // Культура і життя. — 2002. — 20 листоп., фотогр.

Собуцька В. Скалатські стежини Леся Курбаса // Свобода. — 2003. — 8 берез., фотогр. — (Урочиста академія).

Тарковський І. Леся Курбас: Погляд з минулого у майбутнє // Людство на межі тисячоліть: діалог цивілізацій. — К., 2003. — С. 304–307.

Шот М. Іде Леся Курбас, а за ним іде нова доба // Урядовий кур'єр. — 2007. — 23 лютого. — С. 8-9.

***

Леся Курбас (1887–1937) — актор, режисер, педагог, публіцист, драматург // Визначні постаті Тернопілля: Біогр. збірник / Уклад.: О. Бенч, В. Троян. — К., 2003. — С. 114–115; фотогр.

Медведик П., Щербак Л. Курбас Леся (справж. — Олександр-Зенон Степанович; 25.02.1887, м. Самбір, нині Львів. обл. — 3.11.1937, урочище Сандармох біля м. Медвеж'єгорськ, нині Респ. Карелія, РФ) — режисер-новатор, актор, теоретик театру, драматург, публіцист, перекладач // ТЕС. — Тернопіль, 2005. — Т. 2. К–Й. — С. 286; фотогр.

***

Театральна Тернопільщина: Бібліогр. покажчик / Уклад.: П. К. Медведик, В. Я. Миськів, Н. К. Іванко. — Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. — С. 89–98.

***

Положення про премію імені Леся Курбаса // Культура і життя. — 1995. — 28 січ.

Про створення Державного центру театрального мистецтва та заснування премії імені Леся Курбаса // Зібрання постанов уряду України. — 1995. — №2. — С. 55–56.

***

Мельник В. З історії конкурсів ім. Л. Курбаса «Тернопільські театральні вечори» // Русалка Дністрова. — 1998. — №8 (квіт.).

***

«Березіль» і роль Л. Курбаса в розвитку театрального мистецтва: Іст. огляд культ. процесу. — К., 1993. — С. 459–460.

Бобошко Ю. М. Режисер Леся Курбаса. — К.: Мистецтво, 1987. — 197 с.

Волицька І. Театральна юність Леся Курбаса: Проблема формування творчої особистості. — Львів: Ін-т народознавства НАН України, 1995. — 152 с.: іл., фотогр. - Бібліогр.: С. 145–151.

Гірняк Й. Великий режисер і реформатор українського театру — Леся Курбас // Шляхами Золотого Поділля: Тернопільщина і Скалатщина: Регіон. іст.-мемуар. збірник. — Філадельфія, 1983. — Т. 3. — С. 232–243.

Говерля С. Грані культури: До серії політичні лекції для української молоді. — Лондон: Укр. вид. спілка, 1984. — 184 с.

С. 23: Леся Курбас.

Деякі прославлені вихованці гімназії: [Про Л. Курбаса] // Маланюк П. Творчий потенціал української гімназії. — Тернопіль, 1999. — С. 90.

Зінкевич О. Цензура на Україні в час перебудови: На прикладі нових видань про Леся Курбаса // Слово: Література. Мистецтво. Критика. Мемуари. Документи: Збірник. — 1990. — С. 146–156.

Корнієнко Н. Леся Курбас: репетиція майбутнього. — К.: Факт, 1998. — 468 с.

Львів. наук. б-ка ім. С. Стефаника.

Корнієнко Н. Курбас: Уривки з книги «Майстер» // Тернопілля'97: Регіон. річник. — Тернопіль, 1997. — С. 393–

401.

Кравченко О. Леся Курбас // Шляхами Золотого Поділля: Тернопільщина і Скалатщина: Регіон. іст.-мемуар. збірник. — Нью-Йорк; Торонто, 1983. — Т. 3. — С. 653.

Леся Курбас і Харків // Шерех Ю. Поза книжками і з книжок. — К., 1998. — С. 173.

Леся Курбас у театральній діяльності в оцінках сучасників: Документи. — Балтимор; Торонто: Смолоскип, 1989. — 1026 с: іл.

Леся Курбас // *Підгайний С.* Українська інтелігенція на Соловках: Спогади 1933–1941. — Б. М., 1947. — С. 80–82.

Молодий Театр, заснований Л. Курбасом (з червня 1916 до вересня 1917, під назвою «Студія») у Києві // Енциклопедія українознавства. — Львів, 1996. — Т. 5. — С. 1641.

Нагай С. Леся Курбас // Наш театр: Книга діячів українського театрального мистецтва 1915–1991 / За ред. Г. Лужницького. — Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1992. — Т. 2. — С. 87–91.

Поспелов О. О. Національний театр: шляхи до відродження // Українське мистецтво: Міжвід. збірник наук. праць. — К., 1993. — Вип. 1. — С. 103–117.

Ревуцький В. В орбіті світового театру. — К.; Харків; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 1995. — 243 с.: іл.

Про Л. Курбаса див.: «Покажчик імен», С. 227.

Рубльов О. С., Черченко Ю. А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції: (20–50-ті роки ХХ ст.) — К.: Наук. думка, 1994. — 349 с.

С. 32, 42, 114, 138, 161: Про Л. Курбаса.

Рудницький М. І. В наймах у Мельпомени. — К.: Мистецтво, 1963. — 343 с.: портр.

С. 304–315: Про Л. Курбаса.

Терещенко А. На музичній хвилі ... «Березіль» / До питання: Курбас і музика // Укр. мистецтвознавство: Міжвід. збірник наук. праць. — К., 1993. — Вип. 1. — С. 86–97.

Ткач В. Мова кіно в театральних постановках Леся Курбаса «Джیمмі Хіггінс» і «Макбет» // Записки Наукового товариства імені Шевченка: Праці театрознавчої комісії. — Львів, 1999. — Т. ССXXXVII. — С. 234–245.